

Casal d'Altarriba

Calldetenes

Ubicació

Comarca: Osona
Lloc/Adreça: Entorn rural de Calldetenes. Casal d'Altarriba s/n (08506 Calldetenes)
Emplaçament Des de la BV5202, al km,1, agafar el trencall a l'esquerra, passat el pont a la dreta es troba el casal

Coordenades:

Latitud: 41.92656
Longitud: 2.31201
UTM Est (X): 442957
UTM Nord (Y): 4641851

Classificació

Número de fitxa 08037 - 43
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Edifici
Estil / època: Medieval Modern Contemporani
Segle XVI-XIX
Estat de conservació Bo
Notes de conservació: Quan la família Barniol la va adquirir a la dècada del 1940 es van fer algunes adequacions interiors per tal d'adaptar-la com a vivenda. El 2004 es van tornar a fer reformes que afectaren als interiors, però també als exteriors, rejuntant el parament de les façanes. Malgrat tot, s'han respectat al màxim tots els elements existents, així com les obertures constructives.

Protecció Legal
Tipus de protecció: BCIN
Europea – Atributs inspire: National Monument Record – Defensa
Observacions protecció: NS Aj.Calldetenes. Núm.2.3./BCIN (R.I.)-51-0005226
Data aprovació: dv., 22/04/1949 - 12:00
Número inventari
Generalitat i altres

inventaris	Sí; IPA núm.1- 663 (1/2)
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial
Titularitat	Privada
Titular:	Ref. cad.: 0004DG4400A001
Fitxes associades:	

[Font Vermella](#)

[Làpides sepulcrales al claustre de Sant Tomàs](#)

[Pont del Molí d'Altarriba](#)

Autoria de la fitxa	Raquel Valdenebro Manrique
----------------------------	----------------------------

Data de registre de la	dv., 24/11/2006 - 01:00
-------------------------------	-------------------------

fitxa:

Descripció

El casal d'Altarriba està situat al cantó de llevant del terme municipal de Calldetenes, a l'esquerre del torrent de Sant Martí, i a 500 m. de l'església parroquial de Sant Martí de Riudeperes. La casa s'anomena Altarriba, per estar situada en la part elevada a la riba del torrent de Sant Martí. El casal actual es troba a sobre del que degué ser la domus forta de la família Altarriba (en perduren algunes restes del mur que l'envoltava).

Aquesta domus es trobava situada dins de l'antic terme del castell de Sant Llorenç, i després del de Medà. Era situada al marge esquerre de l'antic riu de Peres o torrent de la Noguera. Era la residència de la família Altarriba i dels seus successors. La casa fou enderrocada durant la guerra Civil Catalana (1462-1472), i novament durant la Guerra de Successió. Va ser reedificada al final del segle XIX, aprofitant-se alguns dels elements de la casa del segle XVI. L'actual edifici és datable a les darreres dècades del segle XIX. El casal està format per dos edificis: el casal i la masoveria, que s'adossa a llevant de la casa principal. El casal és un edifici de planta quadrangular cobert a dues aigües amb el carener perpendicular a la façana. Consta de planta baixa, primer i segon pis, amb la particularitat que la cantonada nord-oest s'ha prolongat, amb un tercer pis, convertint-se en una torre quadrangular coberta a quatre aigües. La construcció és feta amb mur de mamposteria irregular, i a les cantonades, carreus rectangulars i quadrangulars ben escairats. La façana principal està orientada a migdia, podria ser l'antiga façana posterior convertida en principal al segle XIX. En aquesta façana hi ha un portal d'arc rebaixat fet amb dovelles regulars, recolzades en una imposta rectangular amb els angles arrodonits; els brancals són de carreus ben escairats. A sobre hi ha un ornament de ferro, representant dues fulles posades horitzontalment, que envolten la lletra M. La part superior de les dovelles està tallada per la peanya d'un balcó, segurament obert a inicis del segle XX. A banda i banda del portal hi ha dues finestres rectangulars. Al primer pis, i corresponent-se a les obertures de la planta baixa, s'obren tres balcons; probablement també oberts a les primeres dècades el segle XX, a partir de finestres preexistents. Sobre la llinda del balcó central hi ha una llosa encastrada amb un escut esculpit, és quadrilong amb el camper fraccionat en onze quarts, cadascun amb una càrrega heràldica diferent, representativa d'una branca familiar; el perímetre exterior es envoltat per un llamberquí vegetal en forma d'orles i encimbellat per una corona reial. Segurament és l'escut heràldic de la família Sentmenat, propietària del casal a finals del segle XIX, quan es reconstruí. Al segon pis d'aquesta façana hi ha una galeria, actualment envidriada, feta de tres arcs de mig punt recolzats en pilars formats de carreus de pedra, als extrems hi ha finestres senzilles. La façana de ponent compta amb dos finestres quadrangulars a planta baixa, i dues al primer pis. Les del primer pis conserven un guardapols finalitzat amb dos culs de llàntia, però no són idèntiques. La de la dreta és una finestra geminada, amb una llinda monolítica decorada amb dos arquets conopials, el guardapols, i culs de llàntia llisos. La finestra de l'esquerra és senzilla, també té arc conopial i guardapols, i els culs de llàntia tenen decoració vegetal molt elaborada. El darrer tram d'aquesta façana es correspon a la torre del casal, a planta baixa és reforçada amb un contrafort. Al primer pis hi ha restes d'una finestra decorada amb un arc conopial, les peces semblen reaprofitades, hi potser mai va estar oberta. Al nivell de

segon pis i tercer pis de la torre destaca la presència d'una finestra per pis amb la llinda decorada amb un arc conopial degradat.

Observacions:

(Continuació descripció) La façana nord, sembla haver estat al seu dia la façana principal, té al seu mur el portal i l'escut més antics de la casa, i d'altra banda, que es tracta de la façana que es troba davant de les restes de mur fortificat que cobreix el cingle sobre el qual es troba aixecada la casa, i que pertanyen al primer període constructiu. El portal és d'arc de mig punt elaborat amb dovelles de mida molt grossa. L'interior del portal es troba protegit per una doble porta de fusta, amb l'espai de la tarja decorat amb una enreixat decorat amb motius vegetals. Al primer pis s'observa la presència d'un balcó i una finestra, i al segon de dues finestres. Totes elles, amb llindes monolítiques, i semblen obertes en un moment posterior, potser a principis de segle XX. Al llarg de la façana hi ha altres obertures, als pisos superiors, i que han estat cegades, conserven la llinda de pedra, amb un arc conopial degradat, similar als de les llindes de la torre. S'observen les lloses encastades, al costat del balcó del primer pis, corresponents a un finestral geminat d'estil gòtic. Aquestes darreres llindes semblen reaprofitades i col·locades aquí com a ornamentació. A pocs metres al nord-oest de la casa, a tocar del cingle, hi ha una capella dedicada a la Mare de Déu de la Mercè. Es una construcció senzilla, de planta rectangular, coberta a dues aigües amb carener perpendicular a la façana. És feta en pedra irregular, i es troba arrebossada i decorada amb incisions que reproduïxen un fals carreuat. Està orientada nord-sud, amb la façana principal al sud. El portal d'accés té llinda monolítica amb un lleuger voladís a mode de guardapols, i carreus quadrangulars als brancals. Llinda i brancals formen un mateix conjunt decoratiu mostrant una lleugera degradació cap a l'interior; es clou amb dues volutes de grans dimensions sobre la llinda. L'interior de la capella és enguixat, i actualment s'usa de magatzem. A nivell de fases constructives, i a partir de les notícies documentals existents, cal pensar que la primitiva domus d'Altarriba fou cremada i enderrocada en el setge del veguer de Barcelona a Berenguer Guillem d'Altarriba durant la Guerra Civil Catalana (1462-1472). De l'època medieval queden les restes d'un antic mur de fortificació al cantó nord (fitxa núm.128). Sembla que al segle XVI el casal fou reconstruït, segurament per Aldonça Descatllar; en són testimoni: la façana nord, la torre, i la façana de ponent, que conserva les finestres amb arcs conopials. Sembla que s'empraren i reaprofitaren elements de l'antiga domus alguns incorporats a mode ornaments, com lloses de finestres, encastades les façanes, i que segurament no estarien mai obertes. També fou recuperat l'escut dels Altarriba que presidia la façana principal. La casa patiria noves destruccions durant la Guerra de Successió, i fou reconstruïda a finals del segle XIX pels Sentmenat. La reconstrucció es féu aprofitant les restes del segle XVI, i afectaria especialment a la façana de migdia, que fou feta nova. En aquest moment es canvià l'orientació de la casa, passant la façana de migdia a ser la principal. Posteriorment, a principis del segle XX, s'obriren els balcons de la casa. A llevant del casal, s'adossa la masoveria d'Altarriba. És un edifici de planta rectangular, cobert a dues aigües amb carener paral·lel a la façana. Els murs són de pedres i amb les cantonades reforçades. És orientat a migdia, on hi ha un portal adovellat d'arc rebaixat. Destaca una eixida adossada al tram de llevant de la façana principal, coberta com un cos independent, i formada per un seguit de tres arcades frontals i una a banda i banda. Segurament, va ser aixecada a principis del segle XX. La capella de la Mare de Déu de la Mercè compta amb el núm. De fitxa del IPA de la Generalitat de Catalunya núm.19. ACCN:22507 La masoveria adossada a llevant del mas compta amb: Fitxa del IPA de la Generalitat de Catalunya núm.20. CCN:22508

Història

El primer personatge de la família Altarriba documentat és Vermell d'Altarriba, a partir del 1175. L'any 1198 es documenten els germans Berenguer d'Altarriba i Guillem de Medà. AA.DD(1984:182). Amb el

casament de Berenguer amb Beatriu de Medà el 1198, el llinatge es consolida. Beatriu, era germana de Guillem, i aportà com a dot "totum nostrum usaticum de Altarrippa". Família que deriva, segurament, dels castlans de Medà. La nissaga tenia jurisdicció en les masies de la seva propietat. Un document del 1216 detalla les propietats dels Altarriba, un gran nombre de propietats i masos en diferents parròquies d'Osona. A l'escriptura, Beatriu i els seus fills Berenguer i Ferrer, van posar totes les seves propietats sota la protecció de l'ordre de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, a canvi d'un cens anual de dues quarteres d'ordi. VILAMALA(2002: 88) La família Altarriba fou una de les principals benefactores de Sant Tomàs a partir del s. XV. AA.DD(1984:177). El 1231 Berenguer d'Altarriba, fill de Berenguer i Beatriu, es casà amb Elisenda de Clasens. Berenguer va tenir entrebancs amb l'església de Vic, que reclamava els béns com a feu. El 1262 van signar un compromís per acceptar la sentència, que determinà que els Altarriba havien de tenir la casa en vassallatge, i que la mitra la defensaria de Ramon de Vilagelans o altres.

VILAMALA(2002: 88) Diferents Altarriba que han estat importants en la història de Catalunya; els dos més coneguts han estat Bernat Guillem s'Altarriba i el seu fill Llorenç. Bernat Guillem era fill de Pere Joan i Elionor, i es va casar amb Elieta de Vilalleons; fou un dels gran senyors feudals d'Osona al s. XV. Al 1443 s'intitulava senyor de la domus d'Altarriba i de Vilalleons, i posseïa gran quantitat de propietats. Entre el 1446 i el 1448 fou batlle de Vic, i Joan II el va anomenar veguer de Girona. Durant la Guerra Civil Catalana (1462-1472) fou un fervent partidari de la causa reial. En plena guerra, estant detingut al seu casal pel bisbe de Vic, s'ordenà el seu empresonament i es va posar setge a la casa d'Altarriba. No fou fins el 1463 quan el veguer de Barcelona aconseguí entrar al casal, del qual va fugir Bernat Guillem. La família va ser empresonada i els seus béns confiscats i venuts. Bernat Guillem capitanejà les forces remences favorables al rei, prenent els castells de Torelló, Manlleu, Casserres, etc., i també va intentar prendre Vic, Centelles, Castellcir i altres. Bernat Guillem va morir vora el 1464. Llorenç, el successor de Bernat Guillem, es casà el 1490 amb Lucrècia de Peguera. El 1495 es va casar amb Beatriu de Marimon, amb la qual tingué el seu descendent Llorençet. Llorenç fou un dels principals caps de les bandositats ocorregudes a Osona a finals del s. XV. Període de lluites constants entre els Altarriba i els Cruïlles, i també als s. XVI i XVII. De Llorenç destaca l'intent d'assetjar la ciutat de Vic, junt amb el capità mercenari Modarra, i altres. La defensa ciutadana, dirigida per Bernat de Mont-rodó, va impedir-ho. Llorenç fou premiat pel rei, ja que Vic era ciutat rebel a la monarquia; el 1478 Joan II va concedir-li 800 lliures i els llocs de Sant Julià de Vilatorrada, Sant Julià de Vilamirosa, i els termes de Vilacertrú i Saderra, i el terme i el castell de La Garriga.

VILAMALA(2002: 90). Al s. XVI el llinatge Altarriba es va perdre per manca d'hereus. El 1524 Llorençet d'Altarriba va regir la capitania dels castells reials de Puigcerdà, Querol i Torre Cerdana. El 1530 es casà amb Aldonça de Descatllar i va tenir dues filles, que van morir sense descendència. Aldonça es convertí en la vídua usufructuària. Va morir el 1583 deixant els béns a la seva neboda Albina Descatllar, casada amb Pere Clariana i Vilatorrada. El matrimoni va fer grans obres al casal d'Altarriba. Amb el fill d'aquests dos, Miquel, la casa Altarriba va canviar el cognom per Clariana. La família Clariana es traslladà a viure a Vic. El llinatge s'integrà en el dels marquesos de Sentmenat a partir del 1715.

Bibliografia

AA.DD (1985) Inventari de Patrimoni Arquitectònic. Direcció General de Patrimoni Cultural. Generalitat de Catalunya. AA.DD. (1976) Els castells catalans. Vol IV p. 1036-1047. Ed. Dalmau. Barcelona. AA.DD (1996) Normes subsidiàries de Planejament. Normes urbanístiques. Ajuntament de Calldetenes. Calldetenes. CARRERAS CANDI, F (1892) Lo castell de Bellpuig i la casa d'Alta-riba. Barcelona CARRERAS CANDI, F (1893) "Llorenç d'Altarriba i lo cassal de Vich de 1475" a Efemérides historicas de Catalunya. Barcelona.

